

مقایسه منبع کنترل، شیوه‌های مقابله و باورهای غیر منطقی در زنان روسپی و عادی شهر تهران

الهام زارعی دوست*، دکتر محمد کاظم عاطف‌وحید**،
دکتر سید اکبر بیان‌زاده***، دکتر بهروز بیرشک****

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر شناسایی و تعیین نوع شیوه‌های مقابله‌ای، منبع کنترل و باورهای غیر منطقی در زنان روسپی و مقایسه آن با زنان عادی می‌باشد.

روش: در این بررسی مقطعی، آزمودنی‌های پژوهش ۶۰ نفر (۳۰ زن روسپی و ۳۰ زن عادی) بودند که به کمک پرسش‌نامه‌های منبع کنترل راتر، شیوه‌های مقابله موس و بیلینگز و باورهای غیر منطقی جونز ارزیابی شدند. زنان روسپی به روش نمونه‌گیری در دسترس و گروه عادی از میان کارآموزان آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای انتخاب، و از نظر سن و میزان تحصیلات با آنان هم‌تا شدند. داده‌ها به کمک آزمون‌های آماری t و χ^2 و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بین نوع منبع کنترل و بزهکاری رابطه وجود ندارد. هم‌چنین در دو گروه از نظر شیوه‌های مقابله متمرکز بر مسأله و باورهای منطقی تفاوتی دیده نشد. اما تفاوت معنی‌داری میان دو گروه در زمینه متغیر شیوه مقابله متمرکز بر هیجان به دست آمد و زنان روسپی به‌طور معنی‌داری ($p < 0/05$) بیشتر از زنان عادی در برابر استرس، این شیوه را به کار می‌برند.

نتیجه‌گیری: زنان روسپی بیش از زنان عادی در برخورد با رویدادها و مشکلات زندگی، به دست‌کاری هیجانی و شیوه‌های مقابله‌ای متمرکز بر هیجان می‌پردازند، در برابر تغییر درماندگی بیشتری احساس می‌کنند و میزان نگرانی توأم با اضطراب در آنان بالاتر است.

کلیدواژه: زنان روسپی، شیوه‌های مقابله، منبع کنترل، باورهای غیر منطقی

مقدمه

دچار اختلال‌های روانی و آشفتگی‌های هیجانی هستند. فارلی^۱

روسیگری گونه‌ای بزه به‌شمار می‌رود. بسیاری از این افراد و بارکن^۲ (۱۹۹۸) در بررسی زنان خیابانی سانفرانسیسکو نشان

* کارشناس ارشد روانشناسی بالینی. تهران، میدان پاستور، خیابان پاستور شرقی، مرکز پزشکی شهید شوریده. دورنگار: ۰۲۱-۶۶۴۶۷۰۹۳ (نویسنده مسئول).

E-mail: zareipsy@yahoo.com

** دکترای روانشناسی بالینی، استادیار دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی ایران، انستیتو روانپزشکی تهران و مرکز تحقیقات بهداشت روان.

*** دکترای توانبخشی روانی، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی-ایران، انستیتو روانپزشکی تهران و مرکز تحقیقات بهداشت روان.

**** دکترای مشاوره، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی ایران، انستیتو روانپزشکی تهران و مرکز تحقیقات بهداشت روان.

دادند که ۶۸٪ آنان ملاک‌های اختلال پس از استرس ضربه‌ای^۱ (PTSD) داشته‌اند و بیش از ۵۰٪ آنان در دوران کودکی مورد آزار جنسی و جسمی قرار گرفته‌اند. نادون^۲، کوورولا^۳ و شلودرمن^۴ (۱۹۹۸) و پاتر^۵، مارتین^۶ و رومانس^۷ (۱۹۹۹) دریافتند زنان روسپی مورد بررسی آنها در دوران کودکی خود مورد آزار جسمی و جنسی قرار گرفته و سرپرستی آنها را والدین الکلی بر عهده داشته‌اند. میزان عزت نفس آنها پایین و عملکرد خانواده آنها مختل بوده است. یکی از مسایل مهم در این گونه آسیب اجتماعی استرس و شیوه مقابله با آن می‌باشد. به باور فالکمن^۸ و لازاروس^۹ (۱۹۸۸)، به‌نقل از برم^{۱۰} و کاسیون^{۱۱} (۱۹۹۰) فرد در برابر استرس دو واکنش اساسی از خود نشان می‌دهد: (۱) مقابله متمرکز بر مسأله و (۲) مقابله متمرکز بر هیجان. هنگامی که فرد حس می‌کند که برای رویارویی با استرس می‌تواند کاری را انجام دهد، بیشتر شیوه مقابله مسأله‌مدار را به کار می‌برد، اما اگر چالشی فراتر از توان کنترل او رخ دهد، احتمال بیشتری دارد که به شیوه مقابله هیجان‌مدار روی آورد. در تلاش برای کنترل موقعیت‌های آسیب‌رسان و استرس‌زا، ارزیابی اهمیت ویژه‌ای دارد. از سوی دیگر ارزیابی فرد از استرس‌ها ریشه در نگرش و توان‌مندی‌های شناختی او دارد (کلینک^{۱۲}، ۱۹۹۸). این افراد مهارت‌های شناختی لازم را برای شناسایی و ابراز رفتار متناسب اجتماعی ندارند (اسپیواک^{۱۳} و همکاران، ۱۹۷۶، به‌نقل از هالین^{۱۴}، ۱۹۹۶). هم‌چنین این افراد ممکن است در رویارویی با استرس، رفتاری از خود نشان دهند که با نگرش یا سیستم شناختی آنها متفاوت باشد. به‌همین دلیل برای رهایی از تنشی که به‌واسطه این ناهماهنگی شناختی مضاعف شده است، نگرش‌ها و باورهای خویش را متناسب با اعمالشان تغییر می‌دهند که ممکن است مشکلاتی را برای ایشان پدید آورد (بندورا^{۱۵}، ۱۹۸۶، به‌نقل از فلدمن^{۱۶}، ۱۹۹۸) افرادی که بر باورهای غیرمنطقی تأکید می‌کنند در زندگی با مشکلات چندی روبه‌رو خواهند شد و برای آنها دشوار است که به خشود دست یابند. یا کلسون^{۱۷} و سیمنو^{۱۸} (۱۹۷۶)، به‌نقل از هالین، ۱۹۹۶) نارسایی‌های شناختی زیر را در بزهکاران گزارش کردند: ناتوانی در ابراز همدلی، نبود درک نسبی زمان و عدم احساس مسئولیت در تصمیم‌گیری.

اعتماد به نفس بالایی دارند، سبک رویارویی حل مسأله را به کار می‌برند، احساس کنترل شخصی در مهار مشکلات و پایداری بیشتری دارند، بیشتر انتظار موفقیت دارند، کمتر افسرده و مضطرب می‌شوند و مشکلات جسمانی و بهداشتی کمتری دارند (هپنر^{۱۹}، ۱۹۸۸، به‌نقل از هان^{۲۰}، ۱۹۹۳). از سوی دیگر افرادی که منبع کنترل بیرونی دارند، در برخورد با استرس شیوه‌های مقابله‌ای ضعیف به کار می‌برند، چون امید اندکی به توانایی‌های خود برای رویارویی با استرس دارند. در صورتی که افراد با منبع درونی، رویدادهای استرس‌زا را وسیله‌ای برای دست و پنجه نرم کردن می‌دانند نه تهدیدکننده زندگی؛ از این رو به‌جای ابراز هیجان‌های افراطی، انرژی خود را صرف گردآوری اطلاعات برای حل مسأله می‌کنند (کلینک، ۱۹۹۸). بلگر^{۲۱} و چنی^{۲۲} (۱۹۸۹)، به‌نقل از بارون^{۲۳}، (۱۹۹۱) نشان دادند که وقتی زندگی افراد به‌وسیله رویدادها و تغییرات آسیب‌زا مانند جدایی یا از دست‌دادن شغل، دچار آشفتگی می‌شود، مرکز کنترل آنها بیشتر به سمت بیرونی شدن گرایش پیدا می‌کند؛ زیرا نمی‌توانند کنترل زیادی بر محیط خود اعمال کنند. بررسی‌های انجام شده در این زمینه نشان داده‌اند که در افراد بزهکار منبع کنترل، بیرونی است و به باور آنها نیرویی فراتر از کنترل شخصی هدایت رفتار آنها را به‌عهده دارد (بک^{۲۴} و اولسن دیک^{۲۵}، ۱۹۷۶، به‌نقل از هالین، ۱۹۹۶؛ منظرپور، ۱۳۷۷؛ بهبودی، ۱۳۷۸).

با توجه به اهمیت موضوع مشخص نمودن تأثیر عوامل روانشناختی در بروز رفتارهای بزهکارانه، در این پژوهش به بررسی و مقایسه سه متغیر روان‌شناختی منبع کنترل، شیوه‌های مقابله و باورهای غیرمنطقی در زنان روسپی و عادی پرداخته شد تا رابطه میان این متغیرها و رفتار بزهکارانه روسپیگری و هم‌چنین تفاوت میان زنان روسپی و عادی روشن شود. در این پژوهش واژه منبع کنترل بر پایه تعریف گاردسی^{۲۶} (به‌نقل از بیابان‌گرد، ۱۳۷۳) اشاره بر دریافت علی

1- posttraumatic stress disorder	2- Nadon
3- Koverola	4- Schluderman
5- Potter	6- Martin
7- Romance	8- Folkman
9- Lazarus	10- Brehm
11- Kassion	12- Kleinke
13- Spivak	14- Hollin
15- Bandura	16- Feldman
17- Yakelson	18- Simno
19- Happner	20- Haan
21- Belger	22- Cheni
23- Baron	24- Beck
25- Ollen Dick	26- Gerardsy

پیامدهای رفتاری دارد؛ در حد افراطی آن، فرد تنها خودش را مسئول رفتارهایش می‌داند (کنترل درونی)، یا در انتهای دیگر طیف شخص تنها دیگران را مسئول رفتارهایش می‌داند (کنترل بیرونی). در این پژوهش منظور از منبع کنترل درونی یا بیرونی میزان نمره‌ای است که فرد در مقیاس ۲۹ سؤالی راتر^۱ به‌دست آورده است. شیوه مقابله نیز به شیوه‌های گوناگونی گفته می‌شود که افراد در رویارویی با استرس به کار می‌برند تا نیازهای ایجاد شده در آن شرایط ویژه را برآورند (لازاروس، ۱۹۸۶). در این پژوهش منظور از روش‌های مقابله‌ای نمره‌ای است که آزمودنی در پرسش‌نامه شیوه‌های مقابله‌ای موس^۲ و بیلنگر^۳ (۱۹۸۱)، به‌نقل از پورشهباز، (۱۳۷۲) به‌دست می‌آورد.

برنارد باورهای غیرمنطقی را خواست‌ها و هدف‌هایی می‌داند که به‌صورت ترجیح‌های ضروری در می‌آیند، به‌طوری که اگر برآورده نشوند، موجب آشفتگی می‌شوند (بیابانگرد، ۱۳۷۳). در این پژوهش برای سنجش باورهای غیرمنطقی، آزمون باورهای غیرمنطقی جونز^۴ (۱۹۶۹) به کار برده شد. میزان باورهای غیرمنطقی یک فرد نمره‌ای است که در این آزمون به‌دست می‌آورد.

در این پژوهش زنان بزهکار روسپی زنانی هستند که به‌علت ارتکاب اعمال خلاف عفت عمومی طبق قوانین دستگیر شده، پس از صدور حکم در زندان‌ها بسر می‌برند. زنان عادی نیز افرادی سالم و عادی دانسته شده‌اند که آسیب‌شناسی روانی آشکار در آنها دیده نشده و افزون بر این با محیط خود سازگار بوده، اهداف جامعه‌پسند را دنبال نموده و سابقه کیفری نداشته‌اند.

فرضیه‌های پژوهش به‌شرح زیر بوده است:

۱- بین زنان بزهکار (زنان روسپی) و غیربزهکار از نظر نوع منبع کنترل تفاوت معنی‌دار وجود دارد، ۲- بین زنان بزهکار (زنان روسپی) و غیربزهکار در به‌کارگیری شیوه مقابله متمرکز بر هیجان و شیوه مقابله متمرکز بر مسئله تفاوت معنی‌دار وجود دارد، ۳- بین زنان بزهکار (زنان روسپی) و غیربزهکار در میزان باورهای غیرمنطقی تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

روش

جامعه آماری پژوهش را زنان بزهکار روسپی ۱۹ تا ۴۰ ساله تشکیل داده‌اند که به‌علت ارتکاب اعمال خلاف عفت در زندان به سر می‌برند و گروه عادی شامل زنانی بودند که برای حرفه‌آموزی در کلاس‌های مراکز آموزش فنی و

حرفه‌ای شهر تهران شرکت کرده بودند. این افراد با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده بودند. آزمودنی‌ها ۶۰ نفر بودند (در هر گروه ۳۰ نفر). زنان عادی برپایه متغیرهای سن و تحصیلات با گروه زنان روسپی هم‌تا شدند. پس از انتخاب افراد گروه بزهکار و ارایه توضیحات لازم سه پرسش‌نامه به‌طور هم‌زمان در اختیار آنان قرار گرفت و از آنها خواسته شد به آن‌ها پاسخ دهند. برای افرادی که توانایی خواندن نداشتند پرسش‌نامه‌ها خوانده شد. برای اطمینان از درستی پاسخ‌های مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی از واحد مددکاری بند زنان خواسته شد که درستی اطلاعات گردآوری شده در پرسش‌نامه‌ها را بررسی نمایند. در مواردی که اطلاعاتی هم‌چون میزان تحصیلات، نوع جرم و محل دستگیری بزهکار در پرسش‌نامه‌ها به‌طور نادرست نوشته شده بود، اصلاح گردید.

پیش از توزیع پرسش‌نامه در میان آزمودنی‌ها که در گروه‌های ۱۰ نفری به‌ترتیب مراجعه می‌کردند، در زمینه هدف‌های پژوهش و محتوای پرسش‌نامه‌ها توضیح و به پرسش‌های آنان پاسخ داده شد. سپس افرادی که دارای معیارهای ورود نبودند از گروه کنار گذاشته شدند. معیارهای انتخاب آزمودنی‌ها به شرح زیر بود: ۱- رضایت برای شرکت در پژوهش و تکمیل پرسش‌نامه‌ها، ۲- داشتن سن ۱۹ تا ۴۰ سال، ۳- نداشتن اختلال روانپزشکی (طبق تشخیص پزشکی قانونی) و ۴- قطعی بودن جرم و محکومیت.

پس از تکمیل پرسش‌نامه‌ها در گروه روسپی‌ها، پاسخنامه‌ها طبق درخواست مسئولین زندان به واحد روابط عمومی زندان اوبین فرستاده شد و پس از بازبینی پاسخ‌نامه‌ها توسط واحد مربوطه به آزمونگر بازگردانده شدند.

گروه زنان عادی ۳۰ نفر از کارآموزان مرکز آموزش فنی و حرفه‌ای بودند که بر اساس متغیرهای سن و تحصیلات با زنان روسپی هم‌تاسازی شده بودند. این افراد پس از موافقت سازمان مرکزی آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای تهران از مرکز یادشده انتخاب شدند.

برای بررسی منبع کنترل آزمودنی‌ها از آزمون منبع کنترل راتر (۱۹۶۶)، به‌نقل از صبوری مقدم، (۱۳۷۲) بهره گرفته شد. این آزمون دارای ۲۹ ماده است که ۲۳ ماده آن منبع کنترل را می‌سنجد و شش ماده دیگر به‌صورتی طرح شده‌اند که آزمودنی را در تشخیص هدف آزمون گمراه می‌سازند

1- Rotter
3- Bilinger

2- Moos
4- Jones

همان مقیاس ساخته شده است. در هر مقیاس نمره بالا نشان دهنده شدت باور غیرمنطقی است. مجموع نمره‌های فرد در پرسش‌های هر خرده‌مقیاس جمع می‌شود و مجموع همه خرده‌مقیاس‌ها یا نمره کل باورهای غیرمنطقی به دست می‌آید. جونز (۱۹۶۹) پایایی آزمون به روش بازآزمایی را ۰/۹۲ و پایایی هر یک از خرده‌مقیاس‌های ده‌گانه آن را از ۰/۶۶ تا ۰/۸۰ گزارش نمود. در ایران نیز، تقی‌پور (۱۳۷۳)، به نقل از ذوالفقاری مطلق، (۱۳۷۷) ضریب پایایی آزمون را بر روی نمونه ۱۰۶ نفری از دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۱ گزارش کرد. تحلیل داده‌ها به کمک آزمون‌های آماری t و x² واریانس انجام شد.

یافته‌ها

فراوانی مربوط به نوع منبع کنترل در دو گروه زنان روسپی و عادی و هم‌چنین، میانگین و انحراف معیار نمره‌های دو گروه در متغیرهای شیوه‌های مقابله و باورهای غیرمنطقی در **جدول‌های ۱ و ۲** آورده شده است.

یکی از هدف‌های پژوهش، بررسی ارتباط میان منبع کنترل و روسپیگری بوده است. بر پایه یافته‌های به دست آمده در این مورد فاصله بین فراوانی‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار (اعداد داخل پرانتز) بسیار ناچیز است و χ^2 محاسبه شده رابطه معنی‌داری میان منبع کنترل و روسپیگری نشان نداد. از این رو فرضیه اول پژوهش رد شد. فراوانی مورد انتظار و مشاهده شده در زنان روسپی در منبع کنترل بیرونی به ترتیب ۹/۵ و ۱۰ و در منبع کنترل درونی ۲۰/۵ و ۲۰ و در زنان عادی در منبع کنترل بیرونی ۹/۵ و ۹ و در منبع کنترل درونی ۲۰/۵ و ۲۱ به دست آمد.

(همان‌جا). صبوری مقدم (۱۳۷۲) پایایی این آزمون را به روش دینیمه‌سازی ۰/۸۱ گزارش نمود. نمره برش در این آزمون ۱۲ است. پس از نمره‌گذاری پاسخ‌نامه‌ها مجموع نمره‌های هر یک از آزمودنی‌ها محاسبه می‌شود. افرادی که نمره بالاتر از ۱۲ می‌گیرند، دارای منبع کنترل بیرونی و آن دسته که پایین‌تر از ۱۲ می‌گیرند دارای منبع کنترل درونی به‌شمار می‌روند.

شیوه مقابله‌ای افراد، به کمک پرسش‌نامه پاسخ‌های مقابله‌ای (موس و بیلینگر، ۱۹۸۱، به نقل از پور شهباز، ۱۳۷۲) ارزیابی شد. این مقیاس دارای ۱۹ پرسش می‌باشد. در هنگام تکمیل این پرسش‌نامه از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود که یک بحران یا رویداد پراسترسی را که به تازگی پشت سر گذاشته‌اند در نظر آورند و با توجه به این که چگونه رویداد را پشت سر گذاشته‌اند به پرسش‌ها پاسخ دهند. گزینه‌های مربوط به هر ماده آزمون بر پایه درجه‌بندی لیکرت از صفر (هرگز) تا سه (همیشه) تنظیم شده است. این پرسش‌نامه توسط پور شهباز (۱۳۷۲) استفاده و ضریب پایایی با روش دو نیمه‌سازی ۰/۷۸ گزارش شده است. این پرسش‌نامه دو شیوه مقابله متمرکز بر مسأله با هشت جمله و مقابله متمرکز بر هیجان با ۱۱ جمله را دربرمی‌گیرد. با توجه به کلید پاسخ‌نامه و مشخص بودن پرسش‌های هر زیرمقیاس، مجموع نمره‌های هر آزمودنی در هر یک از این زیرمقیاس‌ها محاسبه می‌شود.

باورهای غیرمنطقی افراد نمونه با بهره‌گیری از آزمون باورهای غیرمنطقی (جونز، ۱۹۶۹) سنجیده شد این آزمون دارای ده مقیاس می‌باشد. هر مقیاس در بردارنده ده پرسش است. درجه‌بندی پرسش‌ها بر پایه مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت است و آزمودنی میزان موافقت یا مخالفت خود را با توجه به درجات مشخص می‌کند. برای هر مقیاس کلید مخصوص

جدول ۱- مقایسه میانگین نمرات دو گروه در شیوه‌های مقابله متمرکز بر هیجان و حل مسأله

شیوه‌های مقابله	گروه	میانگین	انحراف معیار	نمره t*	سطح معنی‌داری
متمرکز بر هیجان	زنان روسپی	۱۸/۱۶	۳/۱۳	۲/۹۳	۰/۰۵
	زنان عادی	۱۵/۷۳	۳/۲۹		
متمرکز بر مسأله	زنان روسپی	۱۸/۶۰	۴/۵۲	۰/۳۵	N.S.
	زنان عادی	۱۸/۲۰	۴/۲۹		

* df=۵۸

جدول ۲- مقایسه میانگین نمره‌های دو گروه روسپی (n=۳۰) و عادی (n=۳۰) در خرده‌مقیاس‌های پرسش‌نامه باورهای غیرمنطقی

نام خرده‌مقیاس	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	نمره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
P	روسی	۲۷/۳۷	۳/۶۶	-۰/۴۸	۵۸	N.S.
	عادی	۲۷/۸۳	۳/۸۲			
AO	روسی	۳۴/۱۶	۴/۷۸	۲/۲۵	۵۸	۰/۰۵
	عادی	۳۱/۳۳	۴/۹۵			
HC	روسی	۳۳/۴۶	۴/۸۳	۳/۷۳	۵۸	۰/۰۰۱
	عادی	۲۹/۴۶	۳/۳۵			
D	روسی	۳۰/۱۰	۴/۷۵	-۱/۱۰	۵۸	N.S.
	عادی	۳۱/۴۳	۴/۶۵			
FR	روسی	۲۷/۳۰	۳/۷۰۶	۰/۷	۵۸	N.S.
	عادی	۲۷/۲۳	۳/۶۳			
EI	روسی	۲۶/۰۳	۶/۰۰۹	۱/۲۰	۵۸	N.S.
	عادی	۲۴/۳۶	۴/۶۵۰			
PA	روسی	۲۵/۵۶۶	۳/۶۹	۰/۳۱	۵۸	N.S.
	عادی	۲۵/۲۳۳	۴/۶۸			
DA	روسی	۲۸/۸۰	۴/۹۷	۱/۳۶	۵۸	N.S.
	عادی	۲۷/۱۳	۴/۴۸			
HSE	روسی	۳۰/۵۰	۴/۰۱	-۰/۵۴	۵۸	N.S.
	عادی	۳۱/۱۰	۴/۶۳			
BP	روسی	۳۰/۵۰	۴/۵۵	-۰/۰۹	۵۸	N.S.
	عادی	۳۰/۶۰	۴/۳۸			

P= perfectionism; AO= anxious over concern; HC= helplessness for change; D= dependency; FR= frustration reactive; EI= emotional irresponsibility; PA= problems avoidance; DA= demand for approval; HSE= high self expectation; BP= blame proneness

نمرات زنان روسپی در باورهای غیرمنطقی ۲/۲۹۴ (انحراف معیار ۱۹/۵۰) و در زنان عادی ۶/۲۸۴ (انحراف معیار ۲۱/۶۳) بود. افزون بر مقایسه میانگین نمره‌های کلی هر دو گروه در این مقیاس، مقایسه میانگین نمره‌های افراد دو گروه در خرده‌مقیاس‌های آزمون نیز بین دو گروه در خرده‌مقیاس‌های نگرانی بیش از اندازه توأم با اضطراب^۱ (AO) ($p < ۰/۰۵$) و درماندگی نسبت به تغییر^۲ (HC) ($p < ۰/۰۰۱$) تفاوت معنی‌داری را نشان داد (جدول ۲).

بررسی فرضیه دیگر پژوهش در مورد انواع شیوه‌های مقابله (جدول ۱) به کمک آزمون آماری t انجام شد؛ که تفاوت میانگین نمره‌های آزمودنی‌ها در مقیاس شیوه‌های مقابله‌ای متمرکز بر هیجان را معنی‌دار نشان داد ($p < ۰/۰۵$)، ولی تفاوت نمره‌های آزمودنی‌های دو گروه در شیوه مقابله متمرکز بر مسأله از نظر آماری معنی‌دار نبود. بررسی فرضیه آخر پژوهش در زمینه باورهای غیرمنطقی نیز به کمک آزمون آماری t تفاوت معنی‌داری بین میانگین نمرات دو گروه در باورهای غیرمنطقی نشان نداد. میانگین

1- anxious over concern
2- helplessness for change

بحث

نمونه‌گیری شده بود، در حالی که جامعه پژوهش این بررسی را زنان زندانی تشکیل می‌دادند.

شیوه‌های مقابله متغیر دیگری بود که ارتباط آن با رفتار روسپیگری در این پژوهش بررسی گردید. در شیوه مقابله متمرکز بر هیجان تفاوت معنی‌دار میان دو گروه دیده شد. به نظر می‌رسد که افراد روسپی برای مقابله با استرس بیشتر به شیوه‌هایی روی آورده‌اند که وضعیت عاطفی و هیجانی آنان را تغییر دهد (محسنی، ۱۳۷۷). با این حال، افتخاری و افسری (۱۳۷۱) و منظرپور (۱۳۷۷) رابطه معنی‌داری میان بزهکاری و مقابله متمرکز بر هیجان گزارش نکردند.

بین دو گروه روسپی و عادی در به کارگیری شیوه مقابله متمرکز بر حل مسأله تفاوت معنی‌دار به دست نیامد. میترا گدازنده (۱۳۷۸)، منظرپور (۱۳۷۷) و محسنی (۱۳۷۷) نیز در بررسی‌های خود همین یافته‌ها را گزارش کرده‌اند. این یافته پژوهش نیز با نظریه لازاروس و کوهن (۱۹۶۸) هم‌سو نیست. آنان باور داشتند فردی که شیوه مقابله حل مسأله را بر می‌گزیند پاسخ‌های سازگارانه نشان می‌دهد و فشارهای روانی کمتری را تجربه می‌کند. اما مقابله ناسازگارانه و متکی بر هیجان و برون‌ریزی هیجانی، نگرانی‌های فرد را افزایش می‌دهد و بروز رفتارهای ناسازگارانه را در پی دارد.

این بررسی نشان داد که بین دو گروه در زمینه باورهای غیرمنطقی تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. اما مقایسه نمره‌های زیرمقیاس‌های پرسش‌نامه باورهای غیرمنطقی نشان داد که افراد دو گروه در درماندگی در برابر تغییر و نگرانی توأم با اضطراب تفاوت معنی‌دار داشته و شدت باورهای غیرمنطقی در دو زیرمقیاس یادشده در زنان روسپی بیشتر از گروه عادی است. در بازبینی بررسی‌های انجام شده، پژوهش‌های انگشت‌شماری به بررسی رابطه این متغیر (باورهای غیرمنطقی) با رفتار بزهکارانه پرداخته‌اند. فارلی و همکاران (۱۹۹۸)، به نقل از کامکار، جباریان و فتاحی، (۱۳۸۱) در بررسی زنان روسپی در پنج کشور ایالات متحده آمریکا، آفریقای جنوبی، تایلند، ترکیه و زامبیا، دریافتند که نزدیک به ۶۷٪ از افراد روسپی مورد بررسی مبتلا به PTSD بودند و از آن‌جا که درماندگی در برابر تغییر و نگرانی توأم با اضطراب در افراد مبتلا به PTSD نیز دیده می‌شود می‌توان دریافت که هر دو بررسی بر

هدف این پژوهش، مقایسه منبع کنترل، شیوه‌های مقابله و باورهای غیرمنطقی در زنان روسپی و عادی بوده است. یافته‌های مربوط به پرسش‌نامه منبع کنترل بین دو گروه روسپی و عادی در این زمینه تفاوت معنی‌دار نشان نداد. پژوهش‌های دراس گودت^۱ و همکاران (۱۹۷۴)، به نقل از هالین، (۱۹۹۶) و گرو^۲ و گلدنبرگ^۳ (۱۹۷۶)، به نقل از همان‌جا) نیز یافته‌های مشابهی را گزارش نمودند. آنان دریافتند که بین افراد بزهکار و غیربزهکار در نوع منبع کنترل رابطه‌ای وجود ندارد و نمی‌توان در افراد بزهکار وجود نوع منبع کنترل خاصی (بیرونی/ درونی) را شناسایی نمود که با بزه در ارتباط باشد. اما بک و اولن‌دیک، کامچی^۴ و سایر^۵ (۱۹۸۰)، لفقورت^۶ و لادویک^۷ (۱۹۶۵)، به نقل از هالین، (۱۹۹۶) و هم‌چنین بهبودی (۱۳۷۸) و منظرپور (۱۳۷۷) یافته متفاوتی را گزارش نمودند. این پژوهشگران دریافتند که بین بزهکاری و نوع منبع کنترل رابطه معنی‌دار وجود دارد. در بررسی‌های آنان شمار افرادی که منبع کنترل بیرونی داشتند به‌طور معنی‌دار در گروه بزهکار بیشتر از گروه غیر بزهکار بود.

تفاوت در یافته‌های به‌دست آمده از این پژوهش با پژوهش‌های پیشین را می‌توان بر پایه مواردی که در زیر به آنها اشاره شده تبیین نمود. ۱- تعریف منبع کنترل و چگونگی اندازه‌گیری آن در پژوهش‌های یاد شده متفاوت بوده است. ۲- منبع کنترل در افراد بزهکار ممکن است تحت‌تأثیر مدت زمان حبس قرار گیرد. افرادی که مدت بیشتری را در زندان سپری می‌کنند ممکن است بیش از افرادی که مدت کوتاهی در زندان بوده‌اند منبع کنترل بیرونی داشته باشند (هالین، ۱۹۹۶). در پژوهش‌های یادشده، هم‌چنین در بررسی حاضر، مدت زمان حبس سنجیده نشده است. ۳- تفاوت ابزار سنجش منبع کنترل ممکن است در تعیین نتایج مؤثر باشد. در بررسی‌های بهبودی (۱۳۷۸) و منظرپور (۱۳۷۷) که تعاریف یکسانی از منبع کنترل با پژوهش حاضر دارند، آزمون منبع کنترل نویکی-استریکلند (بهبودی، ۱۳۷۸) به کار برده شد. در حالی که ابزار به کار گرفته‌شده در بررسی حاضر مقیاس کنترل راتر (۱۹۶۶)، به‌نقل از صبوری مقدم، (۱۳۷۲) بود. ۴- مکان و زمان اجرای پژوهش نیز در نتایج پژوهش‌ها مؤثر هستند. در پژوهش‌های پیشین از سایر مراکز نگهداری مجرمین از جمله مراکز زیر پوشش سازمان بهزیستی

1- Drasgowdet
3- Goldenberg
5- sayer
7- Loudwik

2- Groh
4- Kumchy
6- Lefcourt

وجود این دو باور غیرمنطقی در زنان بزهدار روسپی دست یافته‌اند. از سوی دیگر بالاتر بودن میانگین نمره‌های دو خرده‌مقیاس درماندگی در برابر تغییر و نگرانی توأم با اضطراب در زنان روسپی نسبت به زنان عادی نشان می‌دهد که بین این دو باور غیرمنطقی و رفتار بزهدارانه رابطه معنی‌دار وجود دارد.

در مجموع بر پایه یافته‌های به‌دست آمده از بررسی حاضر می‌توان گفت که زنان روسپی بیش از زنان عادی در برخورد با رویدادها و مشکلات زندگی به‌دست‌کاری هیجانی و شیوه‌های مقابله‌ای متمرکز بر هیجان می‌پردازند و در برابر تغییر، درماندگی بیشتری احساس می‌کنند و میزان نگرانی توأم با اضطراب در آنان بالاتر است.

گروه زنان روسپی محدود به زنانی بود که به‌علت ارتکاب اعمال خلاف عفت عمومی محکوم به حبس شده بودند و در زندان به‌سر می‌بردند. بنابراین یافته‌های پژوهش قابل‌تعمیم به مردانی که به‌علت ارتکاب به اعمال خلاف عفت عمومی دستگیر شده بودند و یا زنانی که به دلایل منکراتی در سایر سازمان‌ها نگهداری می‌شدند نیست.

در این پژوهش، به‌دلیل وجود محدودیت‌های مختلف مکانی و زمانی، امکان برقراری ارتباط مؤثر با زنان روسپی به‌طور رضایت‌بخش وجود نداشت. حجم کم نمونه مورد بررسی نیز از محدودیت‌های پژوهش بود. هم‌چنین شمار اندک بررسی‌های انجام شده در زمینه زنان روسپی پیرامون متغیرهای منبع کنترل، شیوه‌های مقابله و باورهای غیرمنطقی پژوهشگر را در زمینه بررسی ادبیات پژوهش و مقایسه با یافته‌های بررسی حاضر با محدودیت روبه‌رو نمود.

پیشنهاد می‌شود در بررسی‌های آینده برای افزایش تعمیم‌پذیری یافته‌ها، پژوهش با نمونه بزرگ‌تری انجام شود.

سپاسگزاری

از جناب آقای الوندی ریاست محترم سازمان امور آموزشی و پژوهشی زندان‌ها به‌لحاظ همکاری در صدور مجوز پژوهش و هماهنگی با واحدهای تابعه مورد بررسی، و از کارشناسان محترم کتابخانه و بخش پژوهش انستیتو روانپزشکی تهران به‌دلیل همکاری قدردانی می‌شود.

دریافت مقاله: ۱۳۸۴/۲/۳؛ دریافت نسخه نهایی: ۱۳۸۵/۹/۷؛

پذیرش مقاله: ۱۳۸۵/۹/۱۴

منابع

- افتخاری، صدیقه؛ افسری، معصومه (۱۳۷۱). *بررسی بین‌هیجان‌خواهی و بزهداری*. پایان‌نامه کارشناسی روانشناسی. دانشگاه علامه طباطبایی.
- بهبودی، مسعود (۱۳۷۸). *مقایسه سبک اسناد علی‌زنان ویژه بازداشت شده با زنان عادی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه علامه طباطبایی.
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۳). *بررسی مفاهیم منبع کنترل، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در پسران دانش آموز سال سوم*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه علامه طباطبایی.
- پاول، ت. جی؛ وانریت، سن. جی. (۱۳۷۷). *فشار روانی، اضطراب و راه‌های مقابله با آن*. ترجمه عباس بخشی پور رودسری و حسن صبوری مقدم. مشهد: به نشر.
- پورشه‌زاد، عباس (۱۳۷۲). *بررسی رابطه بین میزان استرس رویدادهای زندگی و تیپ شخصیتی بیماران مبتلا به سرطان خون*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. انستیتو روانپزشکی تهران.
- ذوالفقاری مطلق، مصطفی (۱۳۷۷). *بررسی اثر بخشی درمان منطقی هیجانی بر افسردگی و روابط بین فردی نا متعادل ناشی از تعارض زناشویی (مطالعه تک موردی)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. انستیتو روانپزشکی تهران.
- صبوری مقدم، حسن (۱۳۷۲). *بررسی رابطه میان کنون کنترل و امکان کنترل با عملکرد افراد تحت استرس*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. انستیتو روانپزشکی تهران.
- محسنی، لطف‌ا... (۱۳۷۷). *بررسی سبک‌های کنارآمدن با فشار روانی در زندانیان دادگاه‌های عمومی زندان ورامین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی شخصیت. دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج.
- منظرپور، محمدحسین (۱۳۷۷). *بررسی ارتباط بین منبع کنترل و شیوه‌های رویارویی در نوجوانان بزهدار و غیر بزهدار*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.
- میترا گدازنده، زهرا (۱۳۷۸). *مقایسه بین میزان هیجان‌خواهی مجرمین با تعداد موارد محکومیت و نوع جرم*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.
- کامکار، مهدیس؛ جباریان، بتول؛ فتاحی، مجتبی (۱۳۸۱). *روسیگری و بی‌مبالاتی جنسی*. خلاصه مقالات اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی در ایران. تهران. انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- Baron, R. O. (1991). *Social psychology* (6th. ed.). Boston: Allyn and Baron.
- Brehm, S. S., & Kassion, S. M. (1990). *Social psychology* (3rd. ed.). London: Polity Press.
- Farley, M., & Barken, H. (1998). Prostitution, violence and posttraumatic stress disorder. *Journal of Women & Health, 27*, 37-49.
- Feldman, P. (1998). *The psychology of crime*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Haan, N. (1993). *The Assessment of coping defense and stress*. New York: McGraw Hill.
- Hollin, C. L. (1996). *Psychology and crime: An introduction to criminological psychology* (5th. ed.). London: Routledge.
- Jones, R. G. (1969). A factored measure of Ellis's irrational belief system, *Dissertation Abstracts International*, 29, 4379-4380.
- Kleinke, L. S. (1998). *Coping with life challenges* (2nd. ed.). New York: Brooks/ Cole Publishing Company.
- Lazarus, R. S. (1968). *Psychological stress and coping process*. New York: McGraw Hill.
- Nadon, S. M., Koverola, C., & Schluderman, E. H. (1998). Antecedents to prostitution: Childhood victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 206-221.
- Potter, K., Martin, J. ,& Romance, S. (1999). Early developmental experience of female sex workers: A comparative study. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 3, 935-940.